

У предлогу новог Закона о породици који је представљен јавности Србије стоји члан: „Забрањује се свако злостављање деце, а посебно телесно кажњавање”. Предлог овог Закона је сачинила радна група коју је оформила Влада Србије 2006. године, и он је стављен на јавну расправу како би стручна јавност могла да реагује.

Овај текст је управо допринос таквој расправи и оштра критика предлога да се родитељима забрани свако, па и најблаже телесно кажњавање деце. Овакав предлог неоправдано изједначава телесну казну са физичким злостављањем деце. Наш циљ је да укажемо на разлику телесне казне и физичког злостављања, као и да укажемо на неутемељеност претпоставки од којих полазе они који се залажу да се родитељима забрани телесно кажњавање деце. Овакав правни захват од стране државе и посезање у интиму односа родитеља и детета јесте опасни социјални инжињеринг. Уколико се предлог усвоји, он може изазвати веома негативне дугорочне последице у нашем друштву.

Савремена педагогија и дечја психологија су у великој мери контаминирани идеологијом срећног детета, што код родитеља изазива осећање збуњености и дезоријентације у односу на начин васпитања, осећање некомпетентности у родитељској улози и веома јасно осећање немоћи да управљају понашањем свог детета.

Савремена педагогија и дечја психологија су у великој мери контаминирани идеологијом срећног детета, што код родитеља изазива осећање збуњености и дезоријентације у односу на начин васпитања, осећање некомпетентности у родитељској улози и веома јасно осећање немоћи да управљају понашањем свог детета. Како је то приметио Кристофер Лаш, савремени родитељи су изгубили веру у ауторитет над сопственом децом, а друштво у целини изгубило је жељу да верује родитељској способности да социјализују властиту децу, што је све заједно резултирало инвазијом социјалног инжињеринга на традиционални породични живот. [\[1\]](#) Због тога је важно да се у Србији не дозволи непромишљено експериментисање са генерацијама младих, посебно када је све више доказа да доминантно попустљиво васпитање деце (пермисивно васпитање)

Телесно кажњавање деце - да, али разумно

Пише: Зоран Миливојевић
субота, 10 септембар 2011 06:06

као и презаштитничко васпитање (инвазивно васпитање) не припремају савремену децу за самостални живот у друшву.

Телесна казна, казна, дисциплиновање, васпитање

Потребно је правити разлику између *телесног кажњавања* и осталих облика *кажњавања* у које спадају, на пример, фрустрација жеље, „тајм аут” и непријатан задатак. Са друге стране кажњавање је само један облик

дисциплиновања

деце, у које, поред кажњавања убрајамо постављања граница (забрањивања детету да остварује неке жеље и да се понаша на одређени начин) и присиљавања на непријатне а корисне задатке. Са друге стране потребно је не упасти у замку да се дисциплиновање деце изједначи са

васпитањем

деце које је још шири појам.

Према томе телесно кажњавање деце је само једна од дисциплинских метода која се примењује повремено, код неке деце и у неким ситуацијама.

Телесно кажњавање је рационални поступак којим се детету које одбија да одустане од опасног или агресивног понашања са неколико удараца по гузи наноси бол, без изазивања повреда. Телесно кажњавање је поступак резервисан за посебне ситуације у којима, по оцени родитеља, други поступци нису довољно ефикасни.

О нужности телесног кажњавања

Телесно кажњавање је рационални поступак којим се детету које одбија да одустане од опасног или агресивног понашања са неколико удараца по гузи наноси бол, без изазивања повреда. Телесно кажњавање је поступак резервисан за посебне ситуације у којима, по оцени родитеља, други поступци нису довољно ефикасни.

Телесно кажњавање деце - да, али разумно

Пише: Зоран Миливојевић
субота, 10 септембар 2011 06:06

Иако јесте могуће васпитати неку децу без примене телесне казне, то не важи за сву децу. Нека деца у неким ситуацијама једноставно морају да доживе телесну казну како би пристала да се подреде родитељском ауторитету.

Постоје три ситуације у којима постоји потреба за телесном казном:

1. *Када је дете мало и када није у стању да разуме могуће последице својих поступака, а у питању су неке опасне ситуације.* Тада је телесно кажњавање или једини или најефикаснији васпитни поступак.

2. *Када је дете агресивно и насилно према другој деци, животињама и одраслима.* Тада телесна казна омогућује детету да схвати да и њих боли исто као што и њега боли. На овај начин се омогућује да дете развије емпатију и саосећање, што је основа социјализације.

3. *У ситуацијама када дете одбија да прихвати друге казне (фрустрацију жеље, непријатни задатак и слично) и да промени понашање.* У таквим ситуацијама родитељу остаје једино да примени присилу како би имао моћ да контролише дете, што може да укључује телесно кажњавање детета. У таквим ситуацијама једноставно нема другог начина да се дете натера да поштује наредбу. У том смислу телесна казна је мајка свих казни јер уколико у ланцу заштравања казни на крају не постоји и ова могућност, све друге казне немају смисла. На сличан начин функционише и држава: ако се неко оглуши на одлуке суда, држава примењује присилу и насилно привођење те особе и спровођење санкције над њом.

Како у овим ситуацијама није могуће друкчије утицати на дете у његовом најбољем интересу, у заштити његовог тела и живота, рационално телесно кажњавање једноставно мора да остане део легитимног и легалног родитељског васпитног репертоара.

Психолошке предности телесног кажњавања

Детовим понашањем управља несоцијализована мотивација која се назива принцип пријатности. То једноставно значи да ће дете чинити оно што му је пријатно, а избегаваће да чини оно што му је непријатно. Због тога ће се дете опирати свим оним корисним стварима које од њега захтевају родитељи. Оваква дететова мотивација је некада веома отпорна на аргументе и молбе родитеља, већ је потребно применити извесну дозу присилног изазивања непријатности код детета.

Савремени родитељи који у великој већини јасно показују љубав и бригу својој деци имају проблем како да своје дете мотивишу на она понашања која су корисна, а која деца доживљавају као непријатна.

Детовим понашањем управља несоцијализована мотивација која се назива принцип пријатности. То једноставно значи да ће дете чинити оно што му је пријатно, а избегаваће да чини оно што му је непријатно. Због тога ће се дете опирати свим оним корисним стварима које од њега захтевају родитељи. Оваква дететова мотивација је некада веома отпорна на аргументе и молбе родитеља, већ је потребно применити извесну дозу присилног изазивања непријатности код детета. Ова присила се такође ослања на принцип пријатности тако што дете ставља пред избор или мања непријатност задатка који захтевају родитељи или већа непријатност присиле коју ће родитељи извршити или прете да ће је извршити ако их дете не послуша.

У већини традиционалних метода се користе две врсте присиле: телесна казна и изазивање страха од одвајања (сепарационог страха).

Изјаве типа да ће родитељ отићи ако га дете не послуша, да ће га дати неком другом јер је неваљало и слично ефикасно код детета изазивају сепарацијски страх, тако да су применљиве у контроли дететовог понашања. Међутим, оне шаљу детету поруку да није довољно добро да би било вољено, да је толико лоше да заслужије да буде одбачено, да не вреди и слично, тако да могу бити психолошки токсичне поруке које оштећују дететову слику о себи, његово самопоштовање и љубав према себи. Поготово ако се користе изјаве које су на граници злостављачког застрашивања: „Даћу те циганима“, „Отићи ћу од куће“, „Излази из мог стана“, „У гроб ћеш ме отерати па ме неће бити“, итд.

Родитељи који воле своју децу и који су се определили да их никада не одбацују и да им никада не прете одбацивањем када нису послушна, имају велики проблем како да мотивишу своју децу на она понашања која су деци непријатна. У том случају телесна казна јесте једини начин за успоставу коначног ауторитета родитеља и пристајање детета на подређену позицију. Уколико родитељи детету показују љубав, али га и дисциплинују, што може да укључи и примерено телесно кажњавање, нема опасности да ће дете то доживети као злостављање или као трауму која ће се негативно одразити на његов даљи развој. Нека новија истраживања управо показују да су деца васпитана на овај начин успешнија и задовољнија од друге деце.

Разумно телесно кажњавање деце

Постоје бројни начини на које родитељ може ударити дете и јасно је да многи од ових начина могу спадати у физичко злостављање деце. Како постоји велика разлика између телесног кажњавања и физичког злостављања, потребно је дефинисати границе између ове две категорије. У том смислу се поставља питање шта је то разумно телесно кажњавање деце? Да ли је то један, три или дванаест удараца? Јасно је да било каква прецизна операционализација прихватљивог телесног кажњавања деце није могућа управо због великог броја различитих варијабли у разноврсним животним ситуацијама. Сваку физичку казну је потребно тумачити само у контексту у коме је примењена и у контексту постојећег односа конкретног родитеља према конкретном детету.

Узраст детета. Телесна казна је применљива на децу од 18 месеци до пубертетског узраста, односно до 12 године. Сматра се да дете млађе од 18 месеци једноставно није у стању да разуме последице свог понашања.

Начин кажњавања се односи на врсту удараца, део тела детета који је ударен, временски однос са прекршајем, да ли је ударац праћен објашњењем, да ли је дете било упозорено да ће бити телесно кажњено, учесталост примене, да ли се телесна казна извршава у приватном окружењу и слично.

Део тела. Удара се по оним деловима тела где неће настати повреда неког органа. То је углавном дебело месо или делови бутине који се налазе испод дебелог меса. Ударци по глави и врату, као шамари се сматрају опасним и понижавајућим. Због могућности да

Телесно кажњавање деце - да, али разумно

Пише: Зоран Миливојевић
субота, 10 септембар 2011 06:06

изазову унутрашње повреде ударци у стомак и друге делове тела се сматрају нарочито опасним.

Врста удараца. Удара се отвореним дланом и прстима по кожи. Могу се користити и одређени предмети попут шибе и каиша, али само уколико је ударац тим предметима исте снаге као и ударац отвореним дланом и прстима. У неким земљама се сматра да се коришћење предмета не сме дозволити јер онај ко користи предмете не може да процени снагу удараца и његов повређивачки потенцијал.

Временски однос са прекршајем. Телесна казна се користи да би се прекинуло одређено понашање детета или након таквог понашања, у што краћем року од појаве понашања.

Претња телесном казном као упозорење. Сматра се да је потребно да дете буде унапред упозорено да ће бити телесно кажњено ако не прекине одређено понашање или ако се ангажује у забрањеном понашању.

Учесталост примене. Телесно кажњавање треба да буде дисциплински поступак који се примењује повремено. Превише често или свакодневно телесно кажњавање детета, поготово ако је то једини и уобичајен начин дисциплиновања, није примерено.

Извршава се у приватном окружењу. Примена телесне казне у јавности може код старијег детета изазвати осећање стида и понижења. И зато се препоручује да се телесно кажњавање врши у приватном окружењу.

Телесна последица. Циљ казне је да настане бол, а не повреда. Уколико је ударац изазвао одређене промене на кожи попут црвенила, одеротине или модрице, они треба да су такве природе да нестану у у наредних 24 часа. [\[2\]](#) Уколико као последица телесног кажњавања настане тешка телесна повреда детета, и то као последица случајних околности а не намере родитеља да повреди, то се може сматрати физичким злостављањем.

Примена других дисциплинских метода. Поробно је сагледати да ли родитељи осим

телесне казне користе и друге облике кажњавања (тајм ауту, фрустрацију жеље, непријатни задатак). Такође је важно погледати да ли родитељи поред кажњавања користе и друге дисциплинске методе. Важно је и да ли родитељи поред дисциплинских метода користе и друге васпитне методе као што су похваљивање, објашњавање, показивање личним примером, итд.

Општи однос родитеља према детету. Ово је контекст у коме треба тумачити сваку телесну казну. И зато је то главни показатељ да ли је у питању разумно телесно кажњавање или злостављање детета. Уколико родитељ показује љубав, бригу, пажњу према детету тај однос се може сматрати добрим. Родитељи (или старатељи) који показују отворено непријатељство према детету или прикривено, као код амбивалентних родитеља и старатеља, су главни извор различитих облика злостављања детета.

Физичко злостављање

Деца могу бити жртве породичног насиља и злостављања на разне начине. Неки аутори издвајају пет начина на које је могуће децу злостављати: занемаривање, физичко злостављање, емоционално злостављање, сексуално злостављање и сведочење породичном насиљу. [3] Исти аутори дефинишу да физичко злостављање обухвата сва понашања која нису последица несрећног случаја, а резултују телесном повредом или смрћу детета.

Телесно кажњавање се битно разликује од физичког злостављања и као такво оно мора да буде доступно родитељима из више разлога.

Десет погрешних претпоставки које заступају они који желе да родитељима забране телесно кажњавање властите деце

Ове претпоставке су следеће:

Теза 1. Сваки ударац, па и најблажи ствара дуготрајне негативне последице код деце. Зато је сваки облик телесног кажњавања једнак злостављању деце.

Телесно кажњавање деце - да, али разумно

Пише: Зоран Миливојевић
субота, 10 септембар 2011 06:06

Теза 2. „Насиље рађа насиље!“ само телесно кажњавана деца постају физички насилна.

Теза 3. Рационално телесно кажњавање лако „прерасте“ у тешко физичко злостављање.

Теза 4. Телесна казна је угрожавање дететовог права на телесни интегритет.

Теза 5. Све цивилизоване земље су донеле законе којима се забрањује телесно кажњавање деце.

Теза 6. Увек је могуће контролисати децу на ненасилан начин.

Теза 7. Једнакост родитеља и детета је могуће и идеално стање.

Теза 8. Родитељи који телесно кажњавају децу показују своју немоћ.

Теза 9. Родитељ који телесно кажњава је садиста који се иживљава над слабијим, над дететом које не може да му узврати.

Теза 10. Неће нас примити у Европску Унију, уколико Законом о породици изричито не забранимо родитељима да телесно кажњавају децу.

А сада размотримо једну по једну од ових претпоставки.

Теза 1. Сваки ударац, па и најблажи ствара дуготрајне негативне последице код деце. Зато је сваки облик телесног кажњавана једнак злостављању деце.

Ова теза је централна теза оних који се залажу за забрану телесног кажњавања, упркос томе што за њу једноставно не постоје никакви емпиријски докази који би могли да је поткрепе. Постоји јасна и веома велика разлика између телесног кажњавања и физичког злостављања детета.

Телесно кажњавање није исто што и васпитање детета, већ је само један елемент васпитног реперотоара који је резервисан за крајње ситуације и који се због тога може применити повремено. Стално или веома често телесно кажњавање детета, без других васпитних поступака јесте злостављање детета.

Када је у питању мало дете, онда под телесном казном подразумевамо један, два или три ударца по гузи који код детета изазивају бол, али не и повреду. Телесно кажњавање не сме да се врши неким предметом, а по правилу не оштећује ткиво. Не смеју се телесно ни на други начин кажњавати деца млађа од годину дана, а телесно кажњавање се може толерисати док дете не напуни дванаест година. То је сасвим различито од физичког злостављања које укључује премлаћивање и наношене телесних повреда.

Иако новија истраживања дечје отпорности (резилијентности) показују да су деца отпорнија на трауму злостављања него што се раније мислило [\[4\]](#), ипак се може сматрати тачним закључак да *злостављање* деце повећава вероватноћу да ће дете развити нека врста дугорочне негативне последице.

Нема никаквог емпиријског доказа да телесно кажњавање (које разликујемо од физичког злостављања) негативно утиче на дуготрајни развој детета. Напротив, нека новија истраживања показују да деца која су добијала „по гузи“ до шесте године успешнија у школи и амбициознија од деце која нису кажњавана на овај начин, а да између њих нема разлике у менталном здрављу. [\[5\]](#)

Теза 2. „Насиље рађа насиље!“ – само телесно кажњавана деца постају физички

насилна.

У супротности са предрасудом да телесно кажњавање повећава агресивност деце су и новија запажања у породицама деце која су васпитана на попустљив, пермисиван, односно политички прихватљив начин, *да су управо ова деца агресивнија од остале деце.*

Она често нису у стању да исконтролишу фрустрацију својих жеља и онда се насилно понашају према другима да би их натерали да им испуне вољу. При томе ова никада телесно кажњавана деца могу бити свирепа, са израженом равнодушношћу, без саосећања са другима, све до степена психопатије. Такође запажамо и појаву да оваква деца када одрасту могу злостављати и бити физички насилна према родитељима који их никада раније нису кажњавали.

Мала деца су по природи ствари несоцијализована јер су у процесу социјализације, тако да када им неко други осујећује неку жељу (фрустрација) постају према њему агресивна и насилна, на пример према другој деци или родитељима. Уколико родитељи не реагују адекватно, и покажу малом детету да су физички јачи од њега, ова деца могу да сматрају за себе да су доминантни алфа појединци који управљају породицом.

Новија истраживања у земљама у којима доминира попустљиво васпитавање деце показују да тамо расте проценат „малих насилника“ међу децом, односно оне деце која због фрустрације неке жеље постају насилни и према родитељима и према васпитачима или учитељима. Тако, на пример, статистике британске владе показују да сваког дана око петнаесторо деце старе између 4 и 6 година бива привремено удаљено из вртића због напада на васпитаче и учитеље који покушавају да их контролишу. Британске статистике такође показују да скоро 11% деце млађе од 10 година злоставља своје родитеље, углавном мајке. Истраживач овог проблема Ариц Сигман је изјавио: „Узраст при којем деца показују презир и постају насилна до својих родитеља и учитеља се смањује. Неки то полињу да чине још у вртићу”. Истраживања су показала и да је степен насилности ове деце у највећој корелацији управо са попустљивим васпитањем исте те деце (пермисивно васпитање). Из таквих података можемо извући супротан закључак да „Ненасиље рађа насиље”, односно потврду народне пословице: „Туците своју децу да она када одрасту не би тукла вас”.

Са друге стране нема доказа који потврђују „истину” да ће злостављана деца, жртве насиља, заиста израсти у одрасле људе који ће вршити насиље. Управо су лонгитудинална истраживања касније судбине деце која су била злостављана, показала да она по правилу не израстају у насилнике, како се то обично сматра. Напротив, истраживања која су обухватила ширу популацију злостављане деце су

показала да преко седамдесет посто њих када одрасте никада не злоставља своју децу.

[6]

Дакле, велика већина жртава насиља касније не постају вршиоци насиља. Сасвим супротно од увреженог стереотипа да насиље рађа насиље.

Предрасуда „Насиље рађа насиље“ је настала на основу клиничких запажања да родитељи који су злостављали своју децу често пријављују да су и сами у детињству били злостављани. То је објашњено постојањем механизма одбране „идентификација са агресором“ код злостављаног детета. Али искуство са клиничком групом не може служити за поуздано закључивање о популацији некада злостављаних јер је онај (већи) део ове популације који касније није злостављао своју децу клиничари никада нису видели. Због тога можемо закључити да слоган „насиље рађа насиље“ важи само за мање од једне трећине злостављане деце, а никако не за све.

Према томе постоје различити мотиви за насилно понашање деце. Као што је у извесној мери тачно да „насиље рађа насиље“, исто тако је тачно и да „ненасиље рађа насиље“. Објективан приступ проблему насиља и васпитања мора уважити обе чињенице.

Посебно је опасно када стручњаци који чврсто верују у самообјашњавајућу предрасуду „насиље рађа насиље“, а раде у вртићима, школама и социјалном раду, почну да је примењују у обрнутом смислу: „насиље је рођено насиљем“. Тада верују да свако насилно дете мора бити жртва породичног насиља, јер насилно понашање детета мора бити резултат родитељског насиља. Једна група деце која је насилна је управо због таквог свог агресивног понашања заиста јесте чешће телесно кажњавана у поређењу са другом децом. Међутим, они који верују да насиље рађа насиље заговарају обрнуту тезу да су деца агресивна зато што су телесно кажњавана. Стручњаци са оваквим виђењем неће у детету које се насилно понаша видети агресора, већ жртву, а агресора ће потражити у његовом домаћем окружењу. Из тога настаје социјално опасна пракса повећања неоправданог сумњичења родитеља и њиховог жигосања (стигматизације) као насилника. У зависности од социјалне моћи коју има стручњак и институција којој припада, може уследити акција спашавања детета која упркос својим добрим намерама може резултирати у великој штети како за дете, тако и за остале чланове породице. У том смислу, и онда када нема никаквих доказа који би потврдили сумњу стручњака, посебно је социјално штетна етикета „сумње на злостављање“ јер упркос недостатку доказа, сумња остаје годинама и изазива подозрење социјалних служби.

Теза 3. Рационално телесно кажњавање лако „прерасте“ у тешко физичко злостављање.

Оно што родитељ чини детету је последица родитељевог односа према детету, укључујући показивање љубави, награђивање, кажњавање, па и телесно кажњавање. Ако је овај однос поремећен, ако је родитељ амбивалентан према детету, ако према детету има прикривен или отворен однос презира или мржње, тада се појављују занемаривање и злостављање детета у свим својим психолошким и физичким облицима. Али ако родитељ воли своје дете – као што то чини огромна већина родитеља – и ту љубав детету показује, тада нема опасности да ће било која казна „прерасти“ или „ескалирати“ у злостављање. Казна је рационални поступак или израз родитељевог осећања љутње (које је потпуно различито од осећања презира и мржње јер није усмерено ка особи детета, већ ка његовом понашању), моћан захтев да се дете подреди родитељевом захтеву.

Ову тезу заступају људи који имају такву представу о емоцијама према којој љутња, на пример, може да брзо „прерасте“ у мржњу, а што указује на погрешну представу о емоцијама. Љутња и мржња су два одвојена емоционална квалитета, међусобно неповезана. Љутња је реакција на начије неприхватљиво понашање, док истовремено однос према особи која се тако понаша може бити љубав или поштовање. Мржња је осећање према другом човеку као према особи за коју се процењује да је зла. [7]

Ова теза о губитку контроле и ескалацији насиља никако није доказана емпиријским подацима, а није ни конзистентна са теоријом. Она се „доказује“ изјавама у којима се тврди да „тамо негде постоје неки родитељи“ који губе контролу и премлаћују своју децу.

Теза 4. Телесна казна је угрожавање дететовог права на телесни интегритет.

За разлику од физичког злостављања, телесно кажњавање не повређује дете и не угрожава његов телесни интегритет. Родитељи кажњавају дете како оно не би понављало опасно или агресивно понашање у будућности, дакле за дететово добро. Претпоставка је да су родитељи одрасли људи са одговарајућим информацијама и способношћу закључивања које нису доступни детету, тако да они знају боље од детета знају шта је за њега добро.

Ако применимо исту логику којом доказује да је телесна казна нешто што угрожава дететово право на достојанство и на телесни интегритет, са још јачим аргументима то

Телесно кажњавање деце - да, али разумно

Пише: Зоран Миливојевић
субота, 10 септембар 2011 06:06

можемо рећи за ситуацију у којој се детету које се томе противи даје инекције неког лека или се врши нека друга инвазивна медицинска интервенција. У свим овим случајевима се спроводи насиље над дететовим телом против воље детета, а за дететово добро.

Конвенција о правима детета Генералне скупштине УН из 1989. године, која је Југославија ратификовала 1990. године, а Србија 2001. године *нигде не забрањује родитељима да телесно кажњавају децу*

. Да је тако нешто написано у самој Конвенцији, највероватније да она не би ни била усвојена.

У свом реаговању у Политици (21.07.2011) професор правног факултета у Београду др Милан Шкулић је дао своје тумачење овог питања у Конвенцији о правима детета: „Ако бисмо сматрали да Конвенција о правима детета забрањује баш свако телесно кажњавање деце, то би онда значило да те одредбе крши највећи број држава, а то, наравно, није случај. Напротив, далеко је већи број држава које су приступиле овој конвенцији, а које немају такву врсту забране у свом законодавству.”

Оно што заиста пише у Конвенцији о правима детета је следеће: Члан 19, став 1. „Стране уговорнице ће предузети одговарајуће законске, административне, социјалне и образовне мере за заштиту детета од свих облика физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, запостављања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући сексуално злостављање, док је под бригом родитеља, законских заступника или било које друге особе која се брине о детету.” Дакле реч је о злостављању и насиљу (енглески: виоленце), а не о кажњавању (енглески: пунисхмент).

Конвенцијом је установљен Комитет за права детета УН, којег чине десет чланова изабраних на пет година. Изузетно је важно схватити да овај комитет јесте надлежан само да прати спровођење усвојене конвенције, али да Комитет за права детета УН упркос веома ауторитативног имена *нема овлашћење да интерпретира саму конвенцију и њене чланове*.

Упркос томе Комитет је изразио свој став да „телесно кажњавање грубо кршење основних права детета, угрожавање његовог интегритета и достојанства” (Општи коментар бр. 8) те је у мају 2008. године након разматрања „Иницијалног извештаја о остваривању Конвенције о правима детета у Србији” препоручио да се „хитно и изричито законом забрани телесно кажњавање у оквиру породице”.

Још више од тога, оваква интерпретација Члана 19 Конвенције о правима детета, од стране десет чланова Комитета за права детета УН *де факто* нарушава права родитеља и старатеља који су дефинисани Чланом 5. те исте Конвенције: „

Стране уговорнице

ћ

е поштовати одговорности, права и дужности родитеља

или, где је такав случај, чланова шире породице или заједнице, како је предвиђено локалним обичајима, законских старатеља или других особа законски одговорних за дете, да би се омогућило, на начин који је у складу са развојним могућностима детета, одговарајуће усмеравање и саветовање у остваривању права признатих овом Конвенцијом.” Дакле, не само да је неовлашћено, већ овакво тумачење Конвенције о правима детета УН од стране Комитета за права детета УН је у супротности са самом Конвенцијом јер оно крши права родитеља која су загарантована Чланом 5 исте те Конвенције. Како је у питању само коментар Конвенције или необавезујућа препорука, без икакве правне снаге у међународном праву, овај поступак Комитета није изазвао веће правне дебате у УН.

Према томе важно је разумети да је у питању *необавезујућа препорука* Комитета, а не обавеза која следи аутоматски из Конвенције о правима детета УН.

Они који заговарају да се родитељима законом изричито забрани телесно кажњавање деце често замагљују целу ствар кријући се иза ауторитета Уједињених Нација, стварајући привид да су све земље прихватиле такво законско решење, да је такво законско решење обавеза, и да се мора прихватити. Истина је да је само 29 од 198 земаља изричито забранило родитељима да телесно кажњавају своју децу – 169 земље није то учинило нити намерава. Међу земљама које нису забраниле телесно кажњавање деце су неке веома развијене демократске земље: САД, Канада, Аустралија, В. Британија, Француска, Италија, Белгија, Чешка, Словачка, итд.

Следећи ауторитет Комитета за права детета и правну интерпретацију телесне казне, Савет Европе је 2004. године (препука 1666) препоручио да се на телесно кажњавање гледа као на кршење дечјих основних права на људско достојанство и телесни интегритет, захтевајући да и деца имају једнаку правну заштиту као и одрасли.

Како су у питању *препуке, а не обавезе*, јасно је да навећи део земаља није у своје законодавство уврстио санкционисање телесног кажњавања деце од стране родитеља.

Због тога ни Србија
међународну обавезу

нема никакву

да

у нови Закон о породици ставља одредбу о забрањивању родитељима да телесно казне дете.

Правно гледано, све је јасно, али проблем је у томе што би правила, дакле закони требало да се доносе на основу чињеница и рационалних аргумената, а не на основу предрасуда, добронамерних заблуда и филозофских идеала. На жалост, очигледно је да правни експерти не располажу са најновијим увидима у психологију васпитања и резултате новијих истраживања.

Теза 5. Све цивилизоване земље су донеле законе којима се забрањује телесно кажњавање деце.

Иако заговорници забране телесног кажњавања стварају утисак да је већина земаља у свету забранила родитељима да кажњавају децу, истина је да је то учинило само 29 земаља наспрам 169 земаља које су то одбиле да учине.

Ни у једној савезној држави Сједињених Америчких Држава није забрањено родитељима да телесно кажњавају децу, а у двадесет држава је чак дозвољено да се телесна казна примењује у школама. Исто тако ни у једној Афричкој, као ни у већини Азијских земаља није родитељима забрањено да телесно кажњавају децу. У Аустралији је у свим савезним државама и територијама дозвољено разумно телесно кажњавање деце које се јасно разликује од злостављања деце које се строго кажњава.

У Канади је такав закон био донет, али га је Уставни суд Канаде поништио и дозволио родитељима да телесно кажњавају своју децу између 2 и 12 године. Родитељи смеју да телесно кажњавају децу ударајући отвореном шаком (употреба каиша, прута и других „помагала“ је забрањена).

Иако је двадесет европских земаља следило пример Шведске из 1978. године, то нису учиниле велике земље попут Велике Британије у којој је и даље родитељима дозвољено да телесно кажњавају децу, под условом да то не доводи до повреде ткива. У Шкотској је то такође дозвољено, под условом да родитељи при томе не користе различита

„помагала“.

Државе Европске Уније у којима родитељима није забрањено да телесно кажњавају децу су Велика Британија, Француска, Ирска, Италија, Белгија, Чешка, Словачка, Естонија и Литванија. Такође ни у Швајцарској није забрањено телесно кажњавање деце. У Француској и Чешкој није посебно забрањено ни телесно кажњавање деце у школама.

Правне борбе око телесног кажњавања код куће се настављају чак и у скандинавским земљама. У Норвешкој која је 1987. године забранила родитељима телесно кажњавање деце, 2005. године је Врховни суд пресудио да је родитељима дозвољено да непосредно након неког прекшаја пажљиво ударе дете отвореним дланом. Али 2010 године је под притиском педоцентричног лобија ова одлука повучена, тако да је данас сваки ударац, па и онај најблажи противзаконит. На Новом Зеланду је упркос томе што је више од 10% популације Новог Зеланда захтевало референдум који је и одржан и на коме је великом већином одбачена иницијатива да се родитељима забрани да телесно кажњавају своју децу, премијер игнорисао резултате овог иначе необавезујућег референдума. Тамо правна битка још увек траје.

Теза 6. **Увек је могуће контролисати децу на ненасилан начин.**

Претпоставка на коју се ослањају сви који су против телесног кажњавања деце је да је свако дете увек могуће обуздати и контролисати на неки ненасилан начин. Заговорници овог приступа имају став да је сваком малом детету могуће све објаснити, а да су објашњења довољна да доведу до промене дететовог понашања. Инсистира се на томе да децу треба васпитавати похвалом и добрим примером и да са децом треба успоставити партнерски однос.

Иако су све ово важне ствари у васпитању деце, ова теза једноставно није тачна. Тачно је да је неку децу могуће васпитати без примене телесне казне. Али оно што је једино ефикасно *код неке деце, у неким ситуацијама, јесте телесна казна*. Када се, на пример, четворогодишње дете нагиње преко терасе на трећем спрату, објашњење вероватно неће довољно загарантовати да оно то понашање неће поновити. И због тога телесна казна не сме бити забрањена свим родитељима. Она мора бити део легитимног и легалног васпитног репертоара родитеља, *средство које се користи у крајној нужди и у посебним ситуацијама.*

У слепом уверењу да је свака фрустрација детета јесте и траума, заговорници идеологије срећног детета и попустљивог васпитања су дошли до закључка да је сваки покушај дисциплиновања детета исто што и трауматизовање детета. Мало дете једноставно не разликује себе од својих жеља, тако да када родитељ одбије да испуни дететову жељу оно то разуме као да га родитељ не воли. Оно тада доживљава „трауму“ јер верује да га родитељ одбацује. Уместо да експерти помогну родитељима да деци поправе начин размишљања и како би деца уместо да размишљају „Не дозвољава ми = не воли ме“, почела да размишљају „Не дозвољава ми зато што ме воли“, они поткрепљују дечју примитивну логику и намећу је другим одраслима. Слично је и са осталим васпитним „псеудотраумама“, односно ситуацијама у којима родитељ намеће детету шта треба да ради. Мало дете размишља да га родитељ који га тера да ради нешто непријатно у ствари не воли. А без овог терања и присиљавања дете не може развити хигијенске и радне навике. Слично је и са кажњавањем (не само телесним) јер управо емоција која се зове страх од казне енергетски помаже детету да се супротстави својој жељи коју иначе не може да контролише. Контролишући дете, родитељ му помаже да развије психичке структуре потребне за самоконтролу. Управо због става да дисциплиновање (фрустрација неприхватљивих и опасних жеља + присиљавање на непријатне али корисне задатке + кажњавање) је исто што и трауматизовање, васпитање које се препоручује се свело на пружање љубави и бесконачно објашњавање. Уместо да је васпитање = љубав + дисциплина, данас имамо промоцију једначине васпитање = љубав.

Теза 7. **Једнакост родитеља и детета је могуће и идеално стање.**

Посебна прича јесте и теза о „једнакости“ родитеља и деце. Заговорници идеје о забрани телесног кажњавања деце стално провлаче тезу да између родитеља и детета треба да постоји „хоризонталан“ однос – они су у истој равни, једнако правни партнери – а не да постоји „вертикални“, хијерархијски однос. Тиме се негирају све чињенице о постојању великих разлика између одраслог и детета, од биолошких, психолошких, социјалних и културних, па и до правних.

Оно што је још опасније промоција тезе о хоризонталној породици и партнерству родитеља и деце уводи анархију у породицу (грч. *анархиа*, стање без вође). Оно што неки од чланова радне групе правника која је осмислила предлог Породичног законика отворено говоре јесте да желе да у односу на садашње стање развласте родитеље одузимањем одређеног родитељског права и давањем права детету. Одузимајући родитељима власт над властитим дететом, овакав приступ би оснажио дететов статус делимичног правног субјекта и отежао социјализацију и васпитање. Како неки родитељи

који током процеса социјализације морају некада да примене и силу, од тога би морали да одустану и да се помире са још већим стањем родитељске немоћи.

Из овог произилази захтев да је исправно васпитање засновано на „партнерском моделу” раноправних страна у коме је потребно стално објашњавати, уверавати и понашати се према детету као према пријатељу. Императив овог приступа је: „оно што не радите одраслима, немојте радити ни деци“. Како је било какво насиље између одраслих неприхватљиво понашање, исти такав став се механички преноси и на однос родитеља и детета, тако да је телесно кажњавање, према овом гледању, непотребно и опасно. Заборавља се да одрасли, за разлику од деце, морају да се повинују многим друштвеним правилима, и да у супротном бивају предмет насиља државе, тако да бивају кажњени, много оштрије него што би иједан родитељ казнио дете.

Из тезе о једнакости изводи се теза да деца и родитељи морају имати исту правну заштиту, да деца не требају бити дискриминисана у односу према родитељима, односно одраслима. Ова теза неким може звучати напредно, али она отписује све оне бројне биолошке, психолошке, социјалне, економске и друге разлике између одраслих и деце, које, да парадокс буде већи, бројни других закони уважавају. Како је онда могуће игнорисати те разлике и тражити остварење једнакости између права деце и родитеља као правних субјеката?

Теза 8. Родитељи који телесно кажњавају децу показују своју немоћ.

Оно што управо казну чини могућом је позиција моћи. Бесконачна објашњења и критиковање које не прати кажњавање су знак родитељске немоћи. Да би дете пристало да се подреди родитељским захтевима, да би могло да буде васпитано и социјализовано, у неким ситуацијама родитељи морају да му покажу своју моћ. А моћ можемо дефинисати као такав родитељев утицај на дете да дете чини оно што од њега захтева родитељ. Такво показивање моћи може укључивати различите методе, али и притисак, присилу, па и телесну казну.

Да би дете прихватило родитељеве наредбе које му се не свиђају, као и казне као што су забрана да чини нешто што жели (фрустрација жеље) или непријатан задатак, оно мора знати да ће родитељ, ако га дете не послуша применити физичку присилу да дете уради оно што му је наређено. То се наравно односи само на оне ситуације у којима родитељ из неког разлога, често да би заштитио дете или слично, процењује да су изузетно важне.

А та физичка присила може укључити и телесну казну. У ситуацијама када дете одбија да прихвати друге казне и друге захтеве за промену понашања, телесна казна остаје једини метод који је применљив. У том смислу је телесна казна оно што је последње у ланцу кажњавања и што даје ауторитет свим осталим казнама. На исти начин се понаша и држава према одраслима када користи насиље према онима који неће да „слушају“: ако се не повинују одлукама суда, дође полиција и присилно их приведе у затвор.

Заговорници тезе да је увек могуће управљати дететом користећи ненасилне методе погрешно говоре о немоћи родитеља да пронађе алтернативни начин. Потребно је истаћи да се повремено појављују такве ситуације када некакав други начин или не постоји или није довољно ефикасан. И зато треба рећи да кажњавање јесте доказ родитељске моћи и јасна порука детету да мора да се подреди и да слуша родитеље који о многим стварима боље знају од њега и знају шта је за њега добро. Искуство показује да уколико је детету иначе показана љубав од стране родитеља, оно неће замерити родитељу на телесној казни.

Нормално је да ће дете пружати отпор свим оним родитељевим захтевима које доживљава као непријатне. Дете није у стању да управља собом, њиме управљају његове жеље, тако да оно покушава да управља својим родитељима. И због тога љубав коју родитељи треба да константно показују детету, није довоља: дете је потребно дисциплиновати. Да би могли да га дисциплинују родитељи морају да доведу до тога да им се дете подреди. Подређивање није исто што и понижававање или понизност. Подређивање је прихватање вертикалног реда у људској заједници тако да индивидуа заузима одређену улогу у организованој људској заједници каква је породица. За разлику од објашњавања и критиковања које дете доживљава као немоћно, кажњавање је управо поступак који захтева одређену присилу којом родитељи показује своју моћ.

Правник, професор др Милан Шкулић у свом реаговању у Политици тврди да у нашој земљи већ постоји читав низ законских решења која већ довољно добро штите децу од злостављања, па и од породичног насиља. А затим се пита: „Шта би се онда постигло додатном забраном баш сваког телесног кажњавања деце? Ништа посебно, осим што би то била нова компромитација нашег правног система, уз стварање бројних могућности за тешке злоупотребе.”

Теза 9. Родитељ који телесно кажњава је садиста који се иживљава над слабијим, над дететом које не може да му узврати.

Кажњавање је рационални поступак којим се детету поручује да ће га болети уколико не послуша родитеља. Смисао телесног кажњавања је управо да детету покаже да је родитељ јачи од њега и да мора да се подреди. Када је дете телесно кажњено зато што ради нешто опасно или је агресивно према другима, телесно кажњавање му повлачи границу и дефинише шта је неприхватљиво понашање. Управо је сваки облик казне, не само телесна казна већ и ненасилни облици кажњавања, начин да се детету покаже да мора да слуша јачег од себе. Ако аргументи нису довољни, родитељ мора да покаже детету да је јачи од њега. Дете одбија да послуша родитеља јер наређена активност код њега изазива непријатност, а телесна казна га мотивише у смислу да ће доживети још већу непријатност уколико не послуша родитеља. У том смислу кажњавање јесте аргумент силе, али то и треба тако да буде када дете не прихвата друге аргументе.

Теза 10. Неће нас примити у Европску Унију, уколико Законом о породици изричито не забранимо родитељима да телесно кажњавају децу.

То није тачно. Такав захтев не постоји. Поготово што у многим значајним земљама чланицама ЕУ такав закон није донет. Постоје одређене правне препоруке које су необавезујуће, а које управо због њихове контрадикторности и потенцијалне социјалне штетности велика већина земаља није применила нити намерава да их примени. Правник, професор др Милан Шкулић у свом реаговању у Политици тврди да у нашој земљи већ постоји читав низ законских решења која већ довољно добро штите децу од злостављања, па и од породичног насиља. А затим се пита: „Шта би се онда постигло додатном забраном баш сваког телесног кажњавања деце? Ништа посебно, осим што би то била нова компромитација нашег правног система, уз стварање бројних могућности за тешке злоупотребе.”

(Аутор је познати трансакциони аналитичар и психотерапеут)

[1] Lasch, Cristopher: Haven in a Heartless World: The Family Besieged. Norton, 1977.

[2] Prue Holzer and Alister Lamont (2010): *Corporal punishment: Key issues*. National Child Protection Clearinghouse, Resource Sheet, Australian Institute of Family Studies, Melbourne.

[3] Price-Robertson R., Bromfield L. (2009). *The prevalence of child abuse and neglect*. NCPC Resource Sheet br. 6, Australian Institute of Family Studies, Melbourne.

[4] Za podatak da se prema rezultatima istraživanja većina dece, uprkos psihodinamskim teorijama, oporavi od traume pogledati: Ann Masten (2001) „Ordinary Magic: Resilience Processes in Development“, *American Psychologist*, 56, str. 227–238.

[5] Marjorie Gunnoe s Calvin Collegea u Grand Rapidsu u Michiganu.

[6] Joan Kaufman, Edward Zigler (1987) „Do Abused Children Become Abusive Parents?“, *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, str. 186–192. Istraživanje je pobilo popularnu pretpostavku da trauma doživljena u detinjstvu neminovno dovodi do psihopatologije u odraslom dobu.

[7] Vidi: Zoran Milivojević „Emocije – psihoterapija i razumevanje emocija“. Četvrto izdanje. Psihopolis, Novi Sad, 2009. www.psihopolis.edu.rs.